

УДК: 94(477.6)

С.Й. ТАТАРИНОВ

Дніпрова Чайка у Бахмуті

У статті публікуються 2 невідомі раніше рукописи української письменниці Л.О. Василевської, де вона описує своє перебування у повітовому Бахмуті в 1916–1918 роках.

Ключові слова: «баба», став, олеандр, дідич.

Уперше про перебування Дніпрової Чайки (Людмили Олексіївни Василевської-Березіної) у Бахмуті почали писати краєзнавці І.П. Овчаренко, В.П.Замковий у середині 1990-х років. Докази вони не навели [1].

Л.О. Березіна народилася в с. Карлівка Херсонської губернії в родині сільського священника. В 1879 р. закінчила приватну гімназію в Одесі, працювала у сільській школі. З 1884 р. працює в Одесі в приватній гімназії [2].

Разом із чоловіком істориком Ф. Василевським письменниця живе в Херсоні. Подружжя разом із Русовими були одними з не багатьох у Херсоні, котрі поміж собою у сім'ї спілкувалися українською мовою; були активними членами Херсонської громади.

З 1908 р. Дніпрова Чайка проживає в Києві. Бере участь у роботі київських організацій «Громада» і «Просвіта», знайомиться з М. Старицьким, М. Заньковецькою, Оленою Пчілкою, Лесею Українкою, М. Коцюбинським, Б. Грінченком, М. Лисенком [3]. Останній на її лібрето написав дитячі опери «Коза-дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна, або Снігова Краля».

З 1911 до 1915 р. письменниця живе на Запоріжжі, пізніше на Київщині.

З початку 1920-х років Дніпрова Чайка була прикута до ліжка, пробувала писати лежачи. Померла письменниця в 1927 р. Поховано її у Києві на Байковому кладовищі [4].

Біографи Дніпрової Чайки зазначають, що «до сьогодні немає повного життєпису письменниці, аналізу її художньої й епістолярної спадщини, не зібрані рукопи-

си. Значна їх частина зберігається у рукописних відділах бібліотек, історичних архівах або у приватних осіб».

В Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського О.П. Степченко виявила та надала автору цієї статті невідомі рукописи письменниці про її перебування у Бахмуті в 1916–1918 роках [5].

Перший рукопис має опис кам'яних «баб», які Л.О. Василевська-Березіна побачила у 3-х верстах від Бахмуту на хуторі Чаплине, де було дачне селище. Письменниця була вражена цими витворами половців, докладно описала зображення головного убору, одягу, намалювала одну таку «бабу».

Це були жіночі фігури дуже чепурні, гарно вирізані, гарно зберіглися, в одінні, наполовину в вкарїнському, наполовину невідомого люду, бо на голові у неї такий високий убір, якого я ніколи не бачила ні в якій археологічній колекції ... дві коси сплетені у троє і розпушені по спині, на кінчиках мають 3-кутні кісники. Дві других коси також поплетені у троє, закладені кругом вух з обох боків голови. Посеред голови на тім'ї якась зубчата (не пам'ятаю скільки зубців) шляпа, верх якої вузько витягся утору на аршин як самоварна труба. Рукова сорочки ще заховували (слабо) форму, крой та якісь узір, а також низки намиста округ шії. Лице гладеньке, чисте, без очей рота та носа по одному примурнику ... В руках неначе згорнена хусточка, покладена на якусь ямку чи коробочку ... Нище стану туго натягнена запаска. Вираз всієї фігури-величний спокій.

І як висновок письменниці:

В наші часи, коли немилосердно нищиться всяка пам'ятка про минуле, іноді це робиться свідомо, іноді і зовсім несвідомо, здря. Пам'ятки сивої давнини мають право на увагу історика і на захист от знищення у приватної людини, які попадуть на очі.

Другий рукопис стосується передмістя Бахмуту-Ступок чи Малої Іллінівки. Тут, у нарисі «Ступки» Дніпрова Чайка пише:

... оселя [маючи на увазі маєток генерала Мажного – *авт.*] лежала над трьома точними ставками, ставки були рибні, особливо верхній ... Водопад у кільки сажнів заввишки не всяку рибу пускав, хоча я сама бачила, що кидалася перед вечором риба. Був острівець з вибудованою альтанкою, котра на літо обставлялася олеандрами у кадупцях, що я теж застала у оранжереї. Коло острівця прив'язані човна ... Там пани любили пить чай. Не дуже далеко от сего місця стояла хороша купальня, колонада біла, велика з чорним дощаним помостом, де танцювали. В другому кінці ставка була пристань для човнів. Увесь ставок був обведений клумбою, де ще задержалися багатлітні квіти, от як лілії усякі. Садодобні кущі клемантіс, калина, бульдонеж, жасміну та інші. Увесь парк кругом ставка штучно посажений та поділений чистими дорожками, залізними та дерев'яними діванчиками та лавками на самих вигідних місцях, звідки откривалася краса картин ... Кризь видно сліди садової мебелі, квітників, ваз і статуї. На одній горі альтанка кругла, на другій ... куточок, де зберіглась тяжка гранітова канапка. Двоє гранітових кресел порубані. 1918 році подужали скинути униз і вони розбилися від свого тягару ... Стояла хатка-цяцька. Її було збудовано для панича-діди́ча, вкрито снопками волошок, а стіни всередині розмальовані квітками та птицями *alfresco* ... був тут і возик, і маленький коник, і грядки-хазяйство малого хазяїна ... Маєток був в руках у гер-

манців і вони впорядкували як знали і часто вивозили речі з дома, робили потайки, але часто можна було бачити мебелі саф'янові, цвяховані позолоченими дрібними цвяшками, скобочками та всіяними орнаментами з позолоченої бронзи... На чорному дворі була велика теплиця, крізь скло видно було масу квітучих олеандрів... Було чимало скота і його германці дуже виїдали-це часто бачила криваві тулуби. Мабуть не звертали увагу на породу. Пани мовчали перед германцями. Нікого не пускали в дом, так що я не бачила сама, як кажуть, багато було цікавого в домі-палаці.

З рукопису випливає, що Людмила Олексіївна часто бувала у Ступках біля маєтку померлої генеральші Надії Мажної, «Надеждинського» притулку для дітей-сиріт.

Сьогодні ледь проглядаються у передмісті Ступки поряд із будівлями «Сільгосптехніки» залишки штучного озера з острівцем – за 100 років «ступяни» стерли з поверхні чудовий парк. Так само, як і колонію голландців копальні «Петро Великий»?

Зрозуміло, що треба ще розбиратися як дочка письменниці й лікар Олена Феофанівна опинилася у Бахмуті з діточками в 1916 р., де мешкала з нею Л.О. Василевська.

Але беззаперечним є факт перебування у Бахмуті видатної української письменниці Дніпрової Чайки.

Джерела та література

1. *Замковой В.П.* Артемовский литературный цех. – Артемовск, 1993. – С. 57; *Овчаренко І.М.* Літературне Прісінців'я: письменники в нашому краї. – Донецьк : РВП «Лебідь», 1994. – С. 46.
2. *Попович М.* Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 1998. – 728 с.; *Шейко В.М.* Історія української культури : навч. посібник / В.М. Шейко, Л.Г. Тишевська, наук. ред. В.М. Шейко. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.; *Троциньський В.П., Шевченко А.А.* Українці в світі. – К. : Альтернативи, 1999. – 352 с.
3. *Попович М.* Вказана праця; *Шейко В.М.* Вказана праця; *Троциньський В.П., Шевченко А.А.* Вказана праця.
4. *Попович М.* Вказана праця; *Шейко В.М.* Вказана праця; *Троциньський В.П., Шевченко А.А.* Вказана праця.
5. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, ф. Л.О. Василевської. Автор висловлює подяку О.П. Степченко за надані для публікації матеріали. У цитуванні з опису Дніпрової Чайки збережено орфографію і стилістику автора.

Татаринов С.И. Днепровая Чайка в Бахмуте

В статье публикуются 2 неизвестные ранее рукописи украинской писательницы Л.А. Василевской, в которых она описывает свое пребывание в уездном Бахмуте в 1916–1918 гг.

Робочие слова: «баба», пруд, олеандр, паньч.

Tatarynov S.Y. Dniprova Tchayka in Bakhmut

In the article there are 2 unknown manuscripts published by Ukrainian authoress L.A. Vasylevska, in which she describes her staying in district town of Bakhmut in 1916–1918.

Keywords: «woman», pond, oleander, panych.

Подано до друку: 08.11.2013 р.